

POKYNY PRO UČITELE

Jak poznat dezinformace a jak proti nim bojovat

POSLEDNÍ AKTUALIZACE: 28. 1. 2021

Pro ty z nás, kdo vyrostli ve 20. století, představuje rozmach informačního věku charakteristickou sociální, kulturní a politickou zkušenost. Pro mladé lidi, kteří dospívají dnes, budou výzvy a příležitosti v další kapitole tohoto příběhu neméně podnětné a náročné. Nemůžeme předpovědět, co všechno budoucnost přinese, ale můžeme mladé lidi vybavit potřebnými nástroji k tomu, aby si v budoucnu co nejlépe poradili.

Jedním z významných rozdílů mezi světem, který zdědí dnešní školáci, a světem, který zažila generace jejich rodičů, je dostupnost informací. Pro demokratické společnosti byla tato otevřenost velkým darem. Viděli jsme však také, že v nesprávných rukou může tuto otevřenost ohrozit neúmyslné, nebo dokonce záměrné plánované šíření dezinformací. Jednou z hlavních výzev výchovy a vzdělávání dnešních dětí je naučit je zorientovat se v příležitostech a nebezpečích neustále se měnícího informačního prostředí.

Cílem tohoto souboru nástrojů je poskytnout středoškolským učitelům zdroje, s jejichž pomocí budou moci se svými žáky začít diskutovat o tématech, která vyvstávají v souvislosti s hrozbou špatných informací. Patří mezi ně záležitosti týkající se veřejného zdraví, demokracie a kulturních a právních norem, na nichž je naše společnost založena. Při hlubších úvahách o tom, jak odlišit pravdu od lži, nevyhnutelně vyvstávají otázky, na které neexistuje jednoznačná odpověď. Avšak je to právě schopnost vypořádat se s nejednoznačností a vytvořit si úsudek na základě kritického myšlení, kterou musíme u mladých lidí podporovat.

Tyto výukové materiály proto nejsou souborem návrhů řešení nebo axiomů. Jejich cílem je spíše podnítit diskusi. Prostřednictvím diskusí a výměn názorů budou mít žáci příležitost pokusit se rozkrýt komplexní povahu informací, a to samostatně i v rámci rozhovorů se spolužáky. Jedná se o klíčové dovednosti, mají-li se stát občany, kteří se chovají zodpovědně v prostředí internetu i obecně ve společnosti. Žáci se tak setkají s postavami, jako je Machiavelli, papež Urban II. či současní stoupenci konspirační teorie QAnon. Uvedené případové studie čerpající z dějin i aktuálních událostí umožní mladým lidem identifikovat dezinformace v jejich okolí a zároveň tento jev zasazují do kontextu, kdy se odkazuje na jeho historické precedenty a paralely. Doufáme, že to mladým lidem pomůže v rozvoji potřebných intelektuálních a osobnostních zdrojů, aby v dospělosti dokázali dezinformacím čelit.

Klíčovou roli v této debatě hrají pedagogové, a doufáme tedy, že tento příspěvek, který vznikl v návaznosti na četné žádosti o poskytnutí zdrojů na téma dezinformace, jež jsme obdrželi od vzdělávací komunity, bude přínosný pro širší diskusi o tom, jak danou problematiku vyučovat. Tato metodika vychází z našich vlastních zkušeností se zkoumáním dezinformací a nesprávných informací a reakcí na ně na úrovni Evropské unie. Stejně jako žáci, kterým je tento balíček určen, i my se neustále učíme a snažíme se přehodnocovat náš přístup. Budeme vám vděční za vaši zpětnou vazbu.

Spojte se s námi:
COMM-DISINFORMATION-TEAM@ec.europa.eu

Cílem tohoto souboru je seznámit mladé lidi s fenoménem dezinformací – pomoci jim pochopit hrozby, které dezinformace představují, vysvětlit žákům, jak se mohou dozvědět více a jak se mohou před dezinformacemi chránit, a poskytnout jim příležitost podrobněji se seznámit s konkrétními příklady. Tento soubor nástrojů je otevřený a volně přístupný pro jakékoli vzdělávací zařízení. Lze ho sice upravit a přizpůsobit pro všechny věkové skupiny, avšak hlavní cílovou skupinu představují dospívající ve věku od 15 do 18 let.

Jak ho používat

Tento soubor nástrojů je navržen tak, aby pokryl **1 nebo 2 vyučovací hodiny** v běžné třídě **střední školy**.

Powerpointová prezentace obsahuje odkazy na několik videí na YouTube. V jedné hodině by mělo pro zprostředkování hlavních myšlenek stačit jedno nebo dvě videa – ostatní můžete použít, pokud vám zbyde čas nebo pokud budete chtít materiál rozložit do více hodin. Výběr videí, která se nejlépe hodí pro konkrétní třídu a mohla by podnítit nejzajímavější diskuse, ponecháváme na uvážení učitelů.

Doporučené činnosti zahrnují například:

Aktivita	Minimální doba	Navrhované materiály
Pochopení dezinformací (snímky 5–24)	45 minut	Powerpointová prezentace, přepisy videí, interaktivní diskuse
Práce ve skupinách (maximálně 5–6 žáků ve skupině) (snímek 25)	15–25 minut	Případové studie (s odkazem na powerpointovou prezentaci)
Skupinové prezentace a diskuse (snímek 25)	25 minut pro každou skupinu	Případové studie
Shrnutí a doporučení pro další studium (snímky 26–34)	5 minut	Doporučené čtení

Máte-li více času, mohli byste se podrobněji věnovat oddílu „Pochopení dezinformací“ (např. tím, že strávíte více času prohlížením externích zdrojů a diskusemi se žáky o jednotlivých příkladech) nebo můžete vyčlenit více času na práci ve skupinách.

- **Dezinformace a jejich hrozby pro společnost (snímky 6–10):**

POZN. Tyto příklady jsou připravené jako materiály k okamžitému použití. Můžete použít jiné případové studie, které budou pro vaše žáky vhodnější, případně je v rámci práce ve skupinách požádat, aby si jiné případové studie vyhledali sami. Cílem je, aby byla prezentace těchto příkladů co nejinteraktivnější.

- **Falešný výzkum a hnutí proti očkování „anti-vax“** (společnost vyžaduje, aby lidé v akademických institucích dodržovali vysoké akademické standardy, a je tedy důležité pochopit, proč jsou nezbytné).
- **Mýtus o souvislosti 5G a koronaviru** (nedávný příklad toho, jak mohou zlomyslní aktéři těžit z krizových situací, což může mít za následek škody v reálném životě). Řada konspiračních teorií sdílených na internetu i mimo něj tvrdí, že koronavirovou pandemií

způsobily mobilní sítě 5G. To není pravda. Sítě 5G jsou založeny na rádiové frekvenci, která žádné viry nevytváří.

- **Pandemie COVID-19** vyvolala vlnu mylných informací, dezinformací a konspiračních teorií, které zase vyústily v informační pandemii „infodemii“ tím, že využily paniky lidí a jejich zoufalého hledání odpovědí na otázky prevence, léčby atd. Tyto nepravdivé informace jsou často šířeny neúmyslně, ale v řadě dalších případů je rozšiřují subjekty, které zveřejňují tzv. „clickbait“ (pečlivě vytvořené nadpisy a příběhy, které přitahují pozornost), aby získali co nejvíce kliknutí.
- **Emoční manipulace**, která využívá herců jako přehnaných „obětí“ určité situace s cílem vyvolat silné emoce namísto objektivního názoru, který by si divák vytvořil při sledování spolehlivých zpravodajských zdrojů.
- **Dva modely fungování dezinformací (snímky 11–15):**
 - **Motivace lidí k podpoře určité myšlenky/věci** – falešný výzkum umocnil obavy z očkování, což způsobuje nárůst výskytu spalniček. Je třeba zmínit, že mezi motivy patří i politický prospěch, např. očerňující kampaň před volbami nebo zasahování zahraniční vlády do voleb v jiné zemi s cílem podpořit své vlastní geopolitické zájmy.
 - **Zveličování rozdílů s cílem oslabit soudržnost nebo solidaritu skupiny** – je obtížné porazit společenství, které je silné a jednotné; dezinformace se používají k rozdělování lidí a ke zveličování vnitřních rozdílů a stávajících konfliktů nebo polemik.
- **Jak fungují dezinformace (snímky 16–19):**
 - Úloha sociálních médií,
 - Technologie umožňuje snadnou manipulaci s informacemi a vytváření nových forem obsahu, které jsou lehce uvěřitelné.
- **Jak na dezinformace reagovat (snímky 20–24):**

Kritické myšlení vyžaduje od každého z nás tyto kroky:

 - Ověření **obsahu** – jsou fakta a čísla přesná? Je článek zaujatý? Jedná se o objektivní zprávu, nebo o něčí názor?
 - Ověření **kanálu sdělení** – znáte ho? Nevypadá adresa URL podezřele? Ověření stránky „O nás“ – kdo za ní stojí? Kdo ji financuje? Co říkají jiné důvěryhodné mediální zdroje?
 - Ověření **autora** – jedná se o existující osobu? Pokud není možné jednoznačně zjistit, kdo je autorem, bude zbytek také pravděpodobně podvrh. O činnosti uznávaného novináře je vždy k dispozici více informací.
 - Ověření **zdrojů** – používá autor na podporu svých tvrzení nějaké zdroje? Jsou tyto zdroje spolehlivé (například zavedené a renomované sdělovací prostředky, známí odborníci v dané oblasti)? Jsou citovaní odborníci skuteční specialisté? Pokud se v příběhu používají neurčité nebo žádné zdroje („říká se“), mohou být tvrzení v článku falešná.

- Ověření **obrázků** – obrazový materiál má silný účinek a je snadno manipulovatelný. Zpětné vyhledávání obrázků může ukázat, zda nebyl obrazový materiál použit již dříve v jiném kontextu.
- **Přemýšlejte, než budete sdílet!** Příběh by mohl zkreslovat skutečnost, například recyklovat staré události v jiném kontextu, případně by se mohlo jednat o satiru. Titulek by mohl být vytvořen tak, aby vyvolával silné emoce.
- **Přemýšlejte, zda nejste zaujatí** – někdy je příběh příliš dokonalý nebo příliš zábavný na to, aby byl pravdivý. Zhluboka se nadechněte, porovnejte jej se spolehlivými zdroji a zachovejte chladnou hlavu. Pokud si přečtete něco, co vás rozčilí nebo ve vás vyvolá strach nebo smutek, zkuste se na chvíli zklidnit, než budete tuto informaci sdílet.

- **Práce ve skupinách a diskuse o některých typických příkladech nepravdivých informací (snímek 25):**

Rozdělte třídu do skupin nejvýše po 5–6 žácích. Přidejte každé skupině jednu případovou studii. Dejte žákům přibližně 15 minut na to, aby si případovou studii přečetli a prošli si otázky, a poté dalších 20–25 minut na prezentaci jednotlivých skupin a na diskusi v rámci třídy.

- Evropou se v současné době rychle šíří nebezpečná nová konspirační teorie, která vedla ke vzniku hnutí podobajícímu se sektě,
- Výňatek z Machiavelliho knihy na téma „rozděl a panuj“,
- Neetická a zavádějící reklama o „neuvěřitelně účinném“ léku X,
- Projev papeže Urbana II. na koncilu v Clermontu (roku 1095) týkající se křížových výprav,
- Lidová pohádka o pasáčkovi a vlkovi.

POZN. Tyto příklady jsou opět spíše klasické příběhy a jsou připravené jako materiály k okamžitému použití. Můžete použít jiné případové studie, které budou pro vaše žáky vhodnější, případně je můžete v rámci skupinového úkolu požádat, aby si případové studie vyhledali sami. Mohou to být například konspirační teorie (svět ovládá George Soros / Bill Gates, COVID-19 šíří vlády, mimozemšťané v Oblasti 51 atd.), nesprávné zdravotní informace, falešná fakta o menšinách...

Pro inspiraci:

- Databáze Poynterova institutu o COVID-19 <https://www.poynter.org/ifcn-covid-19-misinformation/>
- Případy EUvsDisinfo: <https://euvsdisinfo.eu/disinformation-cases/>
- Lead Stories: „Jen proto, že je to populární, to ještě nemusí být pravda“, internetové stránky, které ověřují fakta u populárních zpráv: <https://leadstories.com/>

- **Shrnutí, tipy pro hledání dalších informací a vnitrostátní zdroje (snímky 26–34)**

Dostupný obsah souboru nástrojů

- **Úvodní prezentace** (ve formátu PPT)
 - a. Vložená videa z YouTube jsou v angličtině nebo v ruštině, k dispozici jsou však přeložené přepisy;
 - b. Vysvětlení a popisky se nacházejí v části *Poznámky* pod jednotlivými snímky.
- **Pět případových studií pro práci ve skupinách** včetně úkolů (*Ize je upravit nebo použít jiné případové studie*)
- **Tipy**, jak zjistit více (interaktivní hry, návody a zdroje)

Alternativní příběhy ke zvážení:

- **Podněcování nepřátelství vůči jednotkám NATO prostřednictvím falešných zpráv**
<https://vilniusinstitute.lt/en/lisas-case-repeated-german-soldiers-accused-of-rape/>
Emocionální příběhy obvykle způsobují škodu rychleji, než je možné dostat je pod kontrolu. Tyto falešné příběhy jsou zpravidla poměrně uvěřitelné.
- **Ruská televize se snaží z koronavirové pandemie obvinít USA**
<https://www.themoscowtimes.com/2020/02/06/russian-tv-runs-conspiracy-theory-blaming-trump-for-coronavirus-a69189>
<https://www.youtube.com/watch?v=JQRmacSHXoo>
Pořad v ruské státní televizi rozvíjí konspirační teorii, která z vypuknutí koronavirové pandemie obviňuje vládu USA a americké společnosti, které hledají způsob, jak si vydělat peníze.

PŘÍPADOVÁ STUDIE Č. 1

ROSTOUCÍ VLIV „Q“

Souvislosti

Co mají společného bývalý prezident USA Barack Obama, bývalá ministryně zahraničních věcí USA a prezidentská kandidátka Hillary Clintonová, francouzský prezident Emmanuel Macron, zpěvačka Lady Gaga, pizzerie Comet Ping Pong ve Washingtonu D.C., zakladatel společnosti Microsoft Bill Gates a herec Tom Hanks? Podle stoupenců konspirační teorie QAnon jsou všichni tito lidé součástí okruhu, v němž je uctíván Satan a provozován obchod s dětmi a jehož členy jsou celebrity a politické a obchodní elity. Bývalý prezident Donald Trump byl údajně najat armádními generály, aby tuto síť nazývanou také „hluboký stát“ („deep state“) rozkryl a ukončil její kontrolu nad vládou a médií. Tuto teorii propaguje anonymní postava z internetu používající pseudonym „Q“, která tvrdí, že je vysoce postaveným představitelem americké vlády s nejvyšší bezpečnostní prověrkou, a má tak přístup k utajovaným informacím.

Příspěvky týkající se QAnon se zprvu objevily na okrajových on-line diskusních fórech jako 4chan a 8chan v roce 2017, ale od té doby se významně rozšířily mezi uživateli Facebooku, Twitteru, YouTube a dalších mainstreamových platforem. Klíčovou charakteristikou teorie QAnon, která umožnila její rychlé šíření, je její participativní charakter: „Q“ pravidelně vkládá na internetová fóra příspěvky (známé také jako „Q-drops“), v nichž své příznivce vyzývá k tomu, aby si udělali vlastní průzkum, vyřešili záhadu a došli k pravdě skryté za jednotlivými teoriemi. Od konce roku 2019 pronikla teorie QAnon i na evropské webové stránky, skupiny a účty a postupně se přeměnila v různá místní hnutí přizpůsobená místní rétorice a kontextům, především v Německu, Francii, Itálii a Velké Británii. Teorie QAnon přejala [v některých případech](#) také již existující skupiny, jako jsou například *Gilets Jaunes* ve Francii nebo krajně pravicová hnutí v Německu. Silný „hluboký stát“, který je základem teorie QAnon, údajně nezná hranic, přičemž místní stoupenci teorie QAnon označují politiky a elity, jako je například Emmanuel Macron, také za „[pěšáky hlubokého státu](#)“, nebo obviňují německou vládu z toho, že provozuje [tajnou pedofilní síť](#).

Není nijak překvapivé, že pandemie COVID-19 situaci ještě zhoršila, neboť lidé jsou doma a tráví mnohem více času na internetu, přičemž jsou často nespokojeni s vládními omezeními a opatřeními, která mají šíření epidemie zamezit (nošení roušek, omezení fyzického kontaktu, omezení volného pohybu osob a omezení cestování). V této souvislosti se v rámci QAnon šíří různá tvrzení, počínaje tím, že koronavirus je biologická zbraň vypuštěná „hlubokým státem“, až po tvrzení, že pandemii údajně naplánoval Bill Gates, aby mohl nařídit hromadné očkování a ovládnout světovou populaci.

Volitelné:

Podívejte se na [toto video](#) a proveďte si vlastní rychlý internetový průzkum o QAnon.

Otázky k diskusi:

- Dokážete určit společné téma příspěvků QAnon, které se šíří v USA a v Evropě?
- Co je na hnutí QAnon pro jeho příznivce „přitažlivé“? Čím se liší od jiných konspiračních teorií?
- Vzpomněli byste si na jiné okamžiky v dějinách, kritické události, které vyvolaly podobné vlny konspiračních teorií a dezinformací napříč kontinenty? Co mají všechny společného?
- Na základě toho, co jsme již zmínili v souvislosti s cíli šířitelů dezinformací, jak mohou podle vás zahraniční síly cíleně použít QAnon proti Evropě a dosáhnout toho, aby se zdála slabší?

PŘÍPADOVÁ STUDIE Č. 2

DIVIDE ET IMPERA („ROZDĚL A PANUJ“)

Příběh

[..] Vojevůdce by se měl mimo jiné všemi prostředky snažit, aby **rozdělil síly nepřítele** buď tím, že mu vnukne podezíravost vůči vlastním mužům, kterým dříve důvěřoval, nebo tím, že mu zavdává příčinu k tomu, aby své síly rozdělil sám, a tak sám sebe oslabil.

Prvního z toho lze dosáhnout tím, že si bude hledět záležitostí některých osob ve svém okolí, které se snaží, jak už to tak ve válce bývá, ochránit svůj majetek, zaopatřit své děti nebo zajistit jinou ze svých potřeb, aniž by za to musely platit. Vzpomeňte si, jak Hannibal přikázal zapálit pole kolem Říma, ale majetku Fabia Maxima se ani nedotkl. Vzpomeňte si, jak Coriolanus po příchodu do Říma zas zachoval majetek šlechty, ale přikázal spálit a vyplenit majetek lidu. [..]

Pokud jde o rozdělení sil nepřítele, není jistějšího způsobu, než napadnout jednu zemi částí svého vojska, takže je (tato země) nucena se bránit a stáhne se z války. [..] Titus Didius, který měl ve srovnání s nepřítelem málo početné vojsko, čekal na pomocnou legii z Říma, kterou chtěl nepřítel cestou zajmout.

Proto Titus nechal v táboře rozhlásit, že se nazítrá chystá svést bitvu s nepřítelem. A pak nechal několik zajatců uprchnout. Protivník se tak dozvěděl o tom, že konzul vydal na následující den rozkaz k boji, a v obavě, aby netříštil své síly, zrušil své plány na zajetí legie. Díky tomu si tak Titus zachoval bezpečí. Tato metoda však posloužila spíš ke zdvojení vlastních sil než k rozdělení těch nepřátelských.

Někteří rozdělili síly nepřítele zase tak, že ho nechali, aby vstoupil do jejich země a dobyl tam řadu měst; nepřítel musel v každém z nich zanechat svou posádku, aby je střežila, a tak mu postupně ubývalo vojska. Tímto způsobem se podařilo nepřítele oslabit a poté jej napadnout a porazit.

Jiní zase, když měli v úmyslu obsadit jednu provincii, předstírali útok na jinou provincii tak přesvědčivě, že jakmile se přesunuli do provincie, kterou chtěli napadnout původně, nepanovaly tam žádné obavy z jejich vpádu; to jim umožnilo překonat její odpor dříve, než jí nepřítel stačil přispěchat na pomoc. Jelikož si nepřítel není jistý, zda se přece jen nevrátíte na místo, které jste ohrožovali původně, cítí se být nucen na tomto místě setrvat a neopouštět je kvůli pomoci druhému místu, a tak často dochází k tomu, že nebrání ani jedno z nich. [..]

Zdroj: Wikisource, Book 6 of The Art of War (1675), Niccolò Machiavelli – Úvahy o umění válečném (upraveno).

Otázky k diskusi:

1. Jak by mohly falešné informace pomoci v čase války? Jak se může soupeřova nejistota stát výhodou?
2. Je etické lhát v době války? Je etické lhát v době míru?
3. Proč je větší šance porazit síly, které jsou rozděleny?
4. Jak brexit oslabuje Evropskou unii jako organizaci?
5. Mohli byste vyjmenovat alespoň tři otázky, u nichž se do značné míry názorově odlišují země, které jsou dlouholetými členy EU, od zemí, které k EU přistoupily relativně nedávno? Myslíte si, že tyto rozdíly EU jako organizaci oslabují, nebo posilují?

Citát

Migranti a uprchlíci nejsou figurkami na šachovnici lidstva. Jedná se o děti, ženy a muže, kteří opouštějí a z různých důvodů jsou nuceni opouštět své domovy. Oni sdílejí tytéž legitimní touhy po tom, aby poznávali, aby vlastnili, ale především, aby více byli.

Zdroj: Papež František, Poselství k 100. Světovému dni migrantů a uprchlíků

Úkol

Někteří uprchlíci utíkají ze své vlasti do EU z jiných než politických nebo bezpečnostních důvodů. Jsou to ekonomičtí migranti, což představuje zcela odlišný právní status, a EU tyto situace rozlišuje.

Bohužel někdy nemáme k dispozici „ideální řešení“, které by nám umožnilo tyto dvě skupiny odlišit. Navíc lze pomocí dezinformací takovéto rozhodování vykreslit jako nevhodné a nehumánní.

Představte si dvě různé situace:

- a) syrskému válečnému uprchlíkovi **není umožněn** vstup do vaší země a je poslán zpět do Sýrie;
- b) pákistánského ekonomického migranta **přijme** jedna ze zemí EU a zajistí mu bydlení a sociální dávky na dobu 2 let.

Vysvětlete, jak by tyto situace vyvolaly napětí mezi obyvatelstvem EU. Kteří zahraniční oponenti EU by mohli mít z takové nestability prospěch?

PŘÍPADOVÁ STUDIE Č. 3

PODVODNÉ LÉKY MOHOU VÁŽNĚ POŠKODIT VAŠE ZDRAVÍ

Příběh

[..] Celá řada nových produktů zaměřených na starší spotřebitele nyní uvádí, že posilují paměť, a některé z nich dokonce tvrdí, že mohou odvrátit nebo zpomalit nástup demence a Alzheimerovy choroby, přestože oficiální věda na ně ještě nezná lék. Tato tvrzení začínají upoutávat pozornost regulačních orgánů a zákonodárců.

„V pekle je vyhrazeno zvláštní místo pro každého, kdo propaguje potravinové doplňky, které lživě tvrdí, že léčí Alzheimerovu chorobu nebo demenci, což je přesně případ některých výrobců,“ prohlásila v jednom ze svých projevů Claire McCaskillová, vysoce postavená členka zvláštního výboru Senátu USA pro stárnutí. V roce 2015 senátorka McCaskillová zaslala dopis 15 maloobchodním prodejcům, aby ji informovali o tom, jakými politikami a postupy se řídí při prodeji potravinových doplňků, a to poté, co se dozvěděla o doplňku nazvaném Brain Armor, který byl inzerován jako „ochrana“ proti Alzheimerově chorobě, demenci a mrtvici.

V listopadu 2015 oznámilo americké ministerstvo spravedlnosti celonárodní zátah na více než 100 výrobců potravinových doplňků a obchodníků s nimi. Tyto společnosti byly obviněny z uvádění celé řady nepodložených tvrzení počínaje tím, že se jedná o lék na Alzheimerovu chorobu, a konče příslibem vyléčení osob ze závislosti na lécích proti bolesti.

V roce 2016 Federální obchodní komise (FTC) uzavřela soudní vyrovnání s kalifornskou firmou, která tvrdila, že jeden z jejích potravinových doplňků zmírňuje příznaky spojené s menopauzou, včetně návalů horka a přibývání na váze. Soudní vyrovnání uzavřela rovněž se dvěma prodejci potravinových doplňků, kteří tvrdili, že jejich výrobky mohou zabránit šedivění vlasů nebo obnovit jejich přirozenou barvu.

V roce 2020 federální prokurátoři vedli úspěšné stíhání proti vlastníkům společnosti působící v odvětví potravinových doplňků se sídlem v Dallasu, která uvedla na trh produkt na hubnutí s názvem OxyElite Pro, spojovaný s rozšířením infekční žloutenky a onemocněním jater. Jeho obětí se stala mimo jiné Sonnette Marrasová z Havaje, osmačtyřicetiletá matka sedmi dětí, která v roce 2013 po užití tohoto potravinového doplňku zemřela.

Zdroj: Věstník Americké asociace důchodců (American Association of Retired Persons, AARP), červen 2016. AARP je nezisková, nestranická organizace, která umožňuje lidem zvolit si ve stáří způsob života podle svého uvážení.

Otázky k diskusi:

6. Proč jsou lidé ochotni uvěřit pochybným slibům neetických výrobců?
7. Jaký je rozdíl mezi vědeckými lékařskými údaji a výpověďmi jednotlivců, které se obvykle používají při propagaci prodeje léků?
8. Proč jsou falešné léky obvykle zaměřeny na méně vzdělané nebo starší spotřebitele? Jak můžeme pomoci lidem z těchto skupin, aby se nestali obětí podvodných marketingových praktik prodejců těchto léků?
9. Kdo má finanční zájem na šíření těchto podvodných informací? Jak vydělávají na podvedených spotřebitelích?

10. Jaká opatření (kromě právních kroků) by mohla zajistit, aby takové podvody nefungovaly?

Citát

Tonoucí se stébla chytá.

Zdroj: přísloví

Úkol

Vytvořte seznam farmaceutických výrobků a rozdělte je do dvou kategorií: volně prodejné (bez předpisu) potravinové doplňky a léky na předpis.

Vysvětlete hlavní rozdíly mezi těmito výrobky, pokud jde o následující aspekty:

- výsledek důkladného vývojového procesu,
- úřední dohled nad výrobním procesem,
- požadavky na místo prodeje,
- poprodejní služby a další fáze.

Popište, jak EU (a orgány jednotlivých členských států) chrání spotřebitele před manipulací v oblasti zdravotnických služeb/výrobků.

PŘÍPADOVÁ STUDIE Č. 4

PROJEV PAPEŽE URBANA A KŘÍŽOVÉ VÝPRAVY

Projev papeže Urbana II. na clermontském koncilu v roce 1095

V roce 1094 nebo 1095 vyslal byzantský císař Alexios k papeži Urbanovi II. posly se žádostí o pomoc západního světa proti Turkům, kteří ho připravili téměř o celou Malou Asii. Papež Urban na clermontském koncilu promluvil k velkému davu a všechny vyzval, aby se vypravili na pomoc Řekům a získali zpět Palestinu z rukou mohamedánů.

[..] Ačkoli jste vy, synové Boží, příslibili pevněji než kdykoli předtím zachovávat mezi sebou mír a dodržovat církevní práva, stojí před vámi ještě další důležitý úkol. Povzbuzeni Boží nápravou musíte použít sílu své spravedlnosti na další věc, která se týká jak vás, tak i Boha.

Vaši bratři žijící na východě vás totiž naléhavě potřebují a vy si musíte pospíšet, abyste jim poskytli pomoc, jež jim byla často slibována. Jak většina z vás slyšela, Turci a Arabové na ně zaútočili a dobyli území Rhomanie (Východořímské říše) západně až k břehům Středozemního moře a Helespontu, jemuž se říká Rameno svatého Jiří. Zabrali další a další země těchto křesťanů a přemohli je v sedmi bitvách. Mnohé zabili a zajali, zničili kostely a zdevastovali říši.

Jestliže jim dovolíte, aby si ještě nějakou dobu takto dále beztrestně počínali, bude útoků na věřící v Boha přibývat. Proto vás pokornou prosbou nabádám, ne já, ale Pán, rozlašujte to všude, jakožto hlasatelé Kristovi, a nabádejte lidi všech postavení, pěší i rytíře, chudé i bohaté, aby těmto křesťanům rychle pomohli a aby vypudili ono proradné plémě ze zemí našich přátel. Přítomným to ohlašuji, nepřítomným vzkazuji. A Kristus tak přikazuje.

[..] Všem, kdo zemrou na cestě, ať už po souši či po moři, nebo v boji s pohany, dostane se okamžitého odpuštění hříchů. Toto jim zaručuji skrze Boží moc, která mi byla svěřena. Ó, jaká hanba by to byla, kdyby takové opovržením hodné a nízké plémě uctívající demony si porobilo lid, jenž chová víru ve všemocného Boha a skví se jménem Kristovým! Jakými výčitkami nás postihne Pán, když nepomůžete těm, kdo spolu s námi vyznávají křesťanskou víru!

Nechť ti, kdo uvykli neprávem vést svůj odpor proti věřícím, se nyní postaví proti nevěřícím a ukončí vítězstvím tuto válku, která měla začít již dávno. Nechť se ti, kdo byli po dlouhou dobu lapkové, stanou nyní rytíři. Nechť se ti, kdo bojovali proti svým bratrům a příbuzným, nyní ubírají správnou cestou boje proti barbarům. Nechť ti, kdo jako žoldnéři sloužili za malý plat, nyní obdrží věčnou odměnu. Nechť ti, kdo podstupují útrapy na těle i na duchu, tak nyní činí pro dvojnásobnou čest. Hle! Na této straně budou truchliví a chudí, na té druhé bohatí. Na této straně budou nepřátelé Pána, na té druhé jeho přátelé. Nechť ti, kdo půjdou, neodkládají cestu, ale propachtují své statky, a získají tak peníze na své výdaje. A jakmile pomine zima a nastane jaro, nechť se dychtivě vydají na cestu, na níž je bude doprovázet Bůh.

Zdroj: A Source Book for Mediæval History. Selected documents illustrating the History of Europe in the Middle Age, O. J. Thatcher, E. H. McNeal, New York, 1905.

Otázky k diskusi:

1. Jaké jsou „svaté“ důvody křížové výpravy, které uvádí papež Urban II.?
2. Jaké jsou skutečné důvody papežovy žádosti?
3. Proč byl tento veřejný projev ve své době tak silný a měl takový vliv?
4. Jaká by byla reakce „Turků a Arabů“ v dané době a jaká by byla dnes?
5. Jaké možnosti ověření informací měli lidé v dané době (1095) k dispozici v oblasti, kterou ovládala katolická církev?

Úkol

Napište dopis (projev) formulovaný jako odpověď odpůrců císaře Alexia v Malé Asii. Měla by být určena všem potenciálním účastníkům křížových výprav.

PŘÍPADOVÁ STUDIE Č. 5

VYUŽÍVÁNÍ DŮVĚRY LIDÍ K ŠÍŘENÍ FALEŠNÝCH INFORMACÍ

Příběh

Byl jednou jeden pasáček, který pásł své ovečky na úpatí hory u černého lesa. Celý den se na pastvě nudil, a tak si vymyslel plán, jak si zajistit společnost, a také trochu toho vzrušení.

Rozběhl se dolů k vesnici a křičel: „Pomoc, vlk!“ Vesničané mu vyběhli na pomoc a pak ho ještě nějakou dobu chlácholili. Pasáčkovi se to zalíbilo, a tak za několik dní vyzkoušel stejný trik znovu a vesničané mu zase přispěchali na pomoc.

Ale krátce poté se na kraji lesa skutečně objevil vlk a začal plašit ovce. Pasáček samozřejmě zase začal křičet: „Pomoc, vlk!“ ještě hlasitěji než dříve. Tentokrát si však vesničané, které už dvakrát oklamal, pomysleli, že si pasáček zase vymýšlí, a nikoho ani nenapadlo jít mu na pomoc. A tak si vlk dosyta pochutnal na ovečkách z pasáčkova stáda. Když si pak na to pasáček stěžoval, řekl mu nejmoudřejší muž z vesnice: „Lháři nikdo neuvěří, i kdyby mluvil pravdu.“

Otázky k diskusi:

11. Proč je vůbec možné lidi oklamat? Jaké jsou hlavní důvody? // Nejsou k dispozici jiné informace, chybí zdroje, chybí kritické myšlení.
12. Jak může vzdělání lidem pomoci čelit lžím?
13. Funguje lhaní jako dlouhodobá strategie? Jak to obvykle končí?
14. Jaké má pasáček možnosti řešení po této krizi? Jakým způsobem by mohl znovu získat důvěru (a je to vůbec možné)?
15. Už jste ve škole slyšeli podobné příběhy o „vyvolávání planého poplachu“? Co mají společného s nepravdivými výmluvami (např. „udělalo se mi špatně“, „ujel mi autobus“ atd.)? Jaké mají potenciální dlouhodobé důsledky?

Citát

Je možné stále klamat některé nebo občas oklamat všechny, ne však stále klamat všechny.

Zdroj: neznámý, konec XIX. století

Úkol

Vymyslete si situaci (nebo si na nějakou takovou vzpomeňte), kdy známý vnitrostátní mediální kanál použije stejnou strategii „vyvolání planého poplachu“. Vysvětlete, jak lze zneužít důvěry k šíření falešných informací. Použijte pro tuto situaci vhodný citát.